

ЯВИЩЕ ФОНЕТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В АРАБОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

Оксана Лялька

Національний університет „Львівська політехніка”

У статті порушено проблеми апроксимації та фонетичної інтерференції. Аргументовано причини їх виникнення і наведено шляхи подолання.

Ключові слова: апроксимація, артикуляційна база, інтерференція, слуховий образ.

Аби спілкуватись будь-якою мовою, потрібно володіти її фонетикою майже на 100%, граматику на 50 – 90 %, лексику на 1 % [6: 60]. Звичайно, реальне володіння цими мовними категоріями повинно бути значно вищим, однак воно яскраво свідчить про роль фонетики у мовній системі. Спроектуювши ці співвідношення на курс української мови як іноземної, помітимо, що основою у традиційній методиці викладання мови є засвоєння лексики і граматики мови, а вивчення фонетики зведено до написання алфавіту і прочитання складів на початковому етапі курсу. Як показує досвід роботи з арабомовними студентами, важливого значення варто надавати вивченню саме фонетики, адже між фонетичною системою української й арабської мов є суттєва відмінність.

З огляду на психологічний аспект вивчення іноземної мови у свідомості студента формується відповідний мовний тип мислення з урахуванням синтаксичних, стилістичних, культурних та фонетичних особливостей конкретної мови. У процесі вивчення іноземної мови спрацьовує так звана одночасна презентація і коригування фонетичних явищ на трьох рівнях: звуковому, ритмічному, інтонаційному [4: 66]. У такий спосіб розвиваються рефлексорна, зорова і механічна грамотність [9: 6], які щільно пов'язані з високою грамотністю письма [9: 6]. Сукупно це пришвидшує і полегшує процес удосконалення розмовної мови, тобто трансформує бажання говорити „красивіше, грамотніше і синтаксично правильно” у рефлекс – навички „відчуття мови, опанування якою починає приносити задоволення” [9: 6].

Оскільки на письмі слухові відчуття зумовлюють відповідні кінестетичні, завдяки чому відбувається вимовляння сприйнятого матеріалу, у внутрішньому мовленні поєднуються слуховисловлювальні реакції з руховими та зоровими [8: 13]. Якщо слухові образи слів погано диференційовані, то слуховий образ може асоціюватися з подібним звукокомплексом [4: 65]. В усному потоці мовлення це не дуже помітне, проте на письмі не лише спотворює текст повідомлення, але й часто змінює його зміст. Наприклад, у диктанті студента зі Сирії читаємо, замість *Я вчуся у групі іноземних студентів* – *Я вчуся у гробі іноземних студентів*, а в студента з Лівану – замість *Вчора я купив квіти для своєї подруги* – *Вчора я копав квіти для своєї подруги*. Ці помилки є наслідком апроксимації українських звукотипів до арабських і мотивовані фонетично. Вони підтверджують, що

слухові образи погано диференційовані через асоціативне уподібнення з відповідними звукотипами в арабській мові та відсутність правильного слухового образу української. Через те, що в арабській мові відсутній глухий відповідник до дзвінкої фонемі [б], студенти уподібнюють українську фонему [п] до [б], а функціонування в арабській мові лише трьох голосних фонем [а], [і], [у], на відміну від українських шести [а], [о], [у], [е], [и], [і], зумовлює уподібнення однієї голосної до іншої, унаслідок чого студенти замінюють одну фонему іншою. Як це виявлено в диктанті, а саме: замість *я вчуся у групі* – *я вчуся у гробі*; замість *я купив квіти* – *я копав квіти*. Якщо розглянути їх з лексичного боку, то вони змінили зміст тексту, а з комунікативного – стали причиною девіалогії. Такого характеру помилки засвідчують, що, окрім лексичної системи, кожна мова ідентифікована фонетично, що відображено в сегментній організації слова [2: 113]. Тому в процесі входження в нове лінгвокультурне середовище мовець сприймає іноземну мову як потік членороздільних звуків лише на слух [4: 63] і відтворює їх засобами рідної мовної системи. Це є причиною **апроксимації** та **інтерференції**.

Апроксимація – уподібнення мовних засобів нової іноземної мови зі старими.

Інтерференція є наслідком асоціативного і репродуктивного гальмування. Асоціативне гальмування є наслідком засвоєння іноземної мови засобами рідної. Репродуктивне – використанням звичних прийомів і засобів вже після засвоєння нових [5: 263]. Наведемо приклад з диктанту арабського студента з Палестини: *Ахмад любить активну проводить велич час. Він грає у футбол, у баскетбол, бігає на стадіоні. Літні каніколи проводить переважно вдома, у рідному Пароті. Він любить відпочивати на морі або в горах. Ахмад серйозний студент і вірний друг. Він висалі і компанійський замість Ахмед любить активно проводити вільний час. Він грає у футбол, у баскетбол, бігає на стадіоні. Літні канікули проводить переважно вдома, у рідному Бейруті. Він любить відпочивати на морі або в горах. Ахмед серйозний студент і вірний друг. Він веселий і компанійський.*

Явища апроксимації та фонетичної інтерференції, які спостерігаємо у вищенаведеному тексті, зумовлено сприйняттям українських звукотипів крізь призму арабського слухового образу і відтворено засобами арабської артикуляційної бази. Вони є типовими у студентів, які не володіють або погано володіють іноземними мовами. У текстах яскраво засвідчено, як студенти уподібнюють українські фонемі до арабських, зокрема: уподібнюють [и] до [е] у словах: любить, проводить; [е] до [и] – студент, переважно, серйозний, веселий; [б] з [п] – Бейруті, компанійський, бігає, або.

Таке сприйняття мови сповільнює процес формування лінгвістичної та комунікативної компетенції, розширення словникового запасу та засвоєння граматики мови.

Щоб з'ясувати причини фонетичної інтерференції української мови в арабомовній аудиторії, пропонуємо контрастивно-зіставний аналіз графіки, письма й фонем української та арабської фонетичних систем, між якими найчастіше виникає апроксимація:

І. Напрямок арабського письма – протилежний до українського. Тому студенти часто починають конспектувати зошит з кінця або з наступної сторінки до попередньої. А в написанні слів, особливо упродовж перших місяців вивчення української мови, міняють фонемі місцями. Наприклад: *уорк*, замість *урок*, *університетський*, замість *університетський*.

II. На відміну від українського звуко-буквеного характеру письма, в арабській мові він – консонантний, що передає лише приголосні і довгі голосні фонemi, а короткі можна позначати надрядковими і підрядковими знаками [3: 28], яких студенти не відтворюють на письмі, тому часто, особливо у багатоскладових словах, пропускають голосні фонemi. Наприклад: *відпочвати*, замість *відпочивати*, *відповдати*, замість *відповідати*, *інді*, замість *іноді*.

III. В українській мові є 32 приголосні фонemi і 6 голосних: [а], [о], [у], [е], [и], [і], а в арабській – 28 приголосних і 6 голосних, які розрізняються за ознаками тривалості звучання: довгі [ā], [ī], [ū], які на письмі позначаються [ˆ], [ع], [و], та короткі [ā̇], [ī̇], [ū̇], які на письмі позначаються дескриптивними знаками [˘], [˘], [˘] – ці знаки в арабській мові мають смислорозрізнювальне значення [3: 14]. Якщо в українській мові голосні фонemi впливають на характер приголосних, то в арабській навпаки – приголосні впливають на голосні. Тому, зважаючи на характер приголосних, фонemi або звучать без змін, або – як їхні варіанти. Це зумовлює труднощі у вивченні голосних фонем української мови. Студентам важко диференціювати [и], [е], [о], тому вони асимілюють їх з відповідними голосними арабської. Наслідком такого уподібнення є типові сплутування:

- а) [а] з [е], [и] *валикий* замість *великий*. Це зумовлено тим, що в арабській мові фонема [а] – голосна середнього ряду нижнього піднесення, а українська голосна фонема [а] – голосна заднього ряду нижнього піднесення. У позиції після приголосних середнього ряду [х],[ф],[т],[д],[с],[г],[м] – арабська фонема [а] має варіант [ä] – голосна переднього ряду і середнього піднесення, подібна до українських фонем: [е] – голосна переднього ряду низького піднесення та [и] – голосна переднього ряду середнього піднесення. Тому часто українську фонему [и] вони позначають як [е]. Наприклад: *любеть*, *проводети*, *техо*, *актевний*, *весокій*, *зубе*. Рідше фонему [е] замінюють на [и]. Наприклад: *виселий*, *студинт*, *сирійозний*, *периважно*;
- б) [и] з [і] *кніжка*, *мі*, *сін*, *блізко*, замість *книжка*, *ми*, *син*, *близько*. Студентам важко відтворити [и], бо вона не надає приголосним специфічного забарвлення, тому часто вони її замінюють іншими голосними фонемами або взагалі пропускають. Наприклад: *універстет*, *відпочвати*, *ввчаємо* замість *університет*, *відпочивати*, *вивчаємо*;
- в) [у] з [о] *доже*, *тот*, *розміти*, *гропа*, *взоття*. Така підміна властива у словах, де за правилами фонетики арабської мови треба вживати [ў];
- г) [бу, йу] з [у] *лубити*, *купють*, замість *любити*, *купають*. Така підміна відбувається, коли треба вживати [у];
- г) [ья] з [а] *вулиця*, *столиця*, *післа*, замість *вулиця*, *столиця*, *після*.

IV. Невідповідність складу, місця і способу творення приголосних фонем української та арабської мов спричиняють низку помилок у відтворенні приголосних української мови. Розглянемо найтипівіші з них:

- а) [б] – [п] – *груба*, *хлобець*, *бодруга*, *відбочивати*, *відбввідати*, *брибирати*. Оскільки в арабській мові немає глухого відповідника до фонemi [б], то часто українську фонему [п] вони сприймають і відтворюють як [б];

б) відсутню в арабській мові фонему [ц] студенти часто відтворюють подібними фонемами: [т], [с], [тс]. Наприклад: *пітса*, *столітса*, *вулітса*, *прасувати*, *хлопет*, *се*, *стілес*, замість *піца*, *столиця*, *вулиця*, *працювати*, *хлопець*, *це*, *стілець*. А буквосполучення [тс] часто передають довгою фонемою [ц:], наприклад: *вчица*, *вмиваєца*, *стараєца*.

В. *Лвівський*, *болонський*, *стілець* – замість *Львівський*, *болонський*, *стілець*. Часто студенти пропускають знак м'якшення. Це зумовлено тим, що в арабській мові цей знак відсутній.

У вищенаведених прикладах засвідчено, що невідповідність складу, місця і способу творення голосних і приголосних фонем арабської та української мов є причиною підміни одних іншими. Унаслідок такої апроксимації виникає явище фонетичної інтерференції: у *гробі*, замість у *групі*, *хлобет* – *хлопець*, *волітса* – *вулиця*, *бісла* – *після*, *братсувати* – *працювати*, *висалі* – *веселий* та багато ін. Такі помилки не є механічними, випадковими чи наслідком неухважності, вони зумовлені мовною свідомістю іноземного студента, відсутністю правильного слуховисловлюваного образу, тому потребують ретельного відпрацювання. Найефективнішим методом для їх подолання буде пояснення, чому вони виникають, і поглиблена робота щодо їх виправлення [1: 60]. Звичайно, у навчальному процесі їх не можна подавати відокремлено, однак за комплексного підходу вони обов'язково дадуть позитивний результат.

Отже, навчання студентів фонетичної грамотності є так само важливим, як і навчання граматики й лексики мови. Потрібно постійно формувати правильну вимову, артикуляційну базу і акцент, відпрацьовувати їх на кожному занятті до автоматизму. Сформовані мовні навички у студента мають бути фундаментально стійкими і слугувати основою в комунікативному акті з мовцем зі своїми особливостями, артикуляцією та синтаксичною структурою. Адже саме від фонетичної грамотності залежить формування правильних слуховисловлюваних образів, що впливають на граматичну і лексичну грамотність. Це ще раз засвідчує, що подолання явища фонетичної інтерференції є передумовою до формування лінгвістичної та комунікативної компетенції, а відповідно і формування концепту української мови у свідомості арабського студента.

1. *Бабич Н.* Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови. – Чернівці, 2000.
2. *Зубкова Л.Г.* О причинах межъязыковых различий в звуковой организации слова // Теория языка: методы его исследования и преподавания. – Ленинград, 1981. – С. 112–116.
3. *Ковалев А.А., Шарбатов Г.Ш.* Учебник арабского языка / А.А. Ковалев, Г.Ш. Шарбатов. – 3-е изд., исп. и доп. – М., 2002.
4. *Луканова М.Г.* Организация занятий по фонетике при краткосрочных формах обучения русскому языку // Рус. яз. за рубежом. – 1987. – Вып. 2. – С.64–67.
5. Педагогическая энциклопедия / Гл. ред.: И.А. Каиров, Ф.Н. Петров. – Т. 2. – М., 1965.
6. *Радевич-Винницький Я.* Етикет і культура спілкування: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К., 2006.
7. *Устименко И.А.* Методические основы отбора, организации и презентации учебного материала // Русский язык как иностранный. – Воронеж, 1980. – С.3–14.
8. *Фомин М.М.* Экспериментально-психологическое исследование различных вариантов аналитико-имитационного пути обучения иноязычному произношению // Типы и активизации учебного процесса по иностранным языкам в вузе: Межвуз. сб. – Куйбишев, 1982. – С.11–19.
9. *Шестов М.* Как научить себя учиться // www.supremelearning.com/russianinterviews.html.

**PHENOMENON OF PHONETIC INTERFERENCE IN STUDYING THE
UKRAINIAN LANGUAGE IN ARABIC SPEAKING AUDIENCE**

Oksana Lyalka

Lviv Polytechnic National University

This article deals with problems of approximation and phonetic interference. There are the reasons of their rise argued and the ways of surmounting them produced in the article.

Key words: approximation, articulation base, interference, character of hearing.